

**DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
WORKING PAPER SERIES**

Tartışma Metinleri

**WPS NO/ 136 / 2018-01
DENETİMDE ÖNEMLİLİK VE DENETİM RİSKİ**

Songül AKSOY¹

---

¹ Songül Aksoy, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Denetim Programı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, songul_aksoy@hotmail.com

Özet

Bağımsız Denetim standartlarına (BDS) göre denetçi, bağımsız denetim tekniklerinin yapısını, zamanlamasını ve kapsamını belirlerken, yanlışlıkların etkisini değerlendirirken ve denetçi görüşü oluştururken, önemlilik kavramını dikkate almak zorundadır. Önemlilik kavramı, mali tabloların hazırlanmasında ve denetiminde önemli rol oynamaktadır. Bağımsız denetimde önemlilik kavramı mali tabloların denetimi süresince denetçinin yanıltıcı işlemlere karşı hoşgörü seviyesini ifade etmektedir. Çünkü denetçi yanıltıcı işlemlerin tutarının önemliliğini, mesleki yargı ışığında deneyimle teknik olarak belirlemiş olduğu önemlilik seviyesini dikkate alarak değerlendirir.

Önemlilik kavramı; denetim riskiyle yakın ilişkili olup, aralarında her zaman tersine bir ilişki vardır. Mali tablolarda, denetim riski yüksek olan alanların denetimi, daha ayrıntılı şekilde yapılır ve daha fazla kanıt başvurulur. Denetçi güvenilir kanıt topladıkça, denetimde oluşabilecek riskler en aza indirilir. Denetim riski azaldıkça, önemlilik seviyesi artar. Bunun tam tersi de geçerlidir.

Anahtar Sözcükler: Önemlilik, Nicel Önemlilik, Nitel Önemlilik, Denetim Riski

Abstract

According to the Independent Auditing Standards (ISAs), the auditor has to consider the concept of materiality while evaluating the effect of the misstatements, determining the structure, timing and extent of the independent audit techniques, and creating the auditor's opinion. The concept of materiality plays a major role in the preparation and auditing of financial statements. The concept of materiality in an independent audit refers to the level of tolerance of the auditor against misstatement during the audit of the financial statements. Because the auditor consideringly evaluates the material of the amount of misstatement by taking amount of the material that is technically determined by the experience in the professional judgement.

Materialty concept; are closely related to audit risk, and there is always an reverse relationship between them. In financial statements, the audit of areas with high audit risk is carried out in more detail and more evidence is applied. As the auditor collects reliable evidence, the risks that may arise in the audit are minimized. As the audit risk decreases, the level of materiality increases. The opposite is also true.

Keywords: Materiality, Quantitative Materiality, Qualitative Materiality, Audit Risk

Giriş

Son yıllarda iktisadi faaliyetlerin gelişmesi ve uluslararası nitelik kazanması sonucu işlemlerin daha karmaşık hale gelmesi, verilerin çokluğu ve bilgi sağlayanların yanlı tutumları nedeniyle işletmelerin sunduğu bilgilerin güvenilirliği daha fazla sorgulanmakta ve bilgi kullanıcılarının güvenilir ve geçerli bilgiye olan ihtiyaçları artmaktadır.

Enron, WorldCom, Parmalat vb. şirketlerde ortaya çıkan ve dünya genelinde çok önemli etkileri görülen muhasebe ve denetim hilelerine bağlı olarak yaşanan önemli yolsuzlukların, paydaşlara ve mali tablo kullanıcılarına sunduğu bilgilerin yanıltıcı olmasının açtığı zararların etkisi fazlasıyla görülmüştür. Bu nedenlerden dolayı mali tablolarda yer alan bilgileri kullanarak karar alacak kişileri etkileme düzeyi Bağımsız denetimde önemlilik kavramını gündeme getirmiştir.

Bağımsız denetimde önemlilik ve risk birbirinden ayrılmaz kavramlardır. Risk belirsizliğin ölçüsü ve olumsuzluğun habercisi iken önemlilik bir büyüklüğün ölçüsüdür. Bu kavramların birleşmesi sonucunda birlikte belirli bir büyüklüğün tutarı ile ilgili belirsizlik ölçülmeye çalışılır.

Bu makalede önemlilik ve önemlilik düzeyi belirlenirken risk ile olan ilişki ele alınmaktadır.

1.ÖNEMLİLİK İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER

Önemlilik kavramı önceki dönemlerde muhasebe perspektifine dayanmaktadır.² Önemlilik; önemli ve önemsiz hesap kalemlerinin birbirinden ayrılması için kullanılan muhasebe kavramı olarak tanımlanmıştır. Ancak bugün önemlilik hem teoride hem de uygulamada önemli bir denetim kavramı olarak kabul edilmektedir.³

Mali tablolar, işletme paydaşlarının kararlarında yardımcı olacak bilgiler sağlamaktadır. Önemli olan işletme tarafından bilgi kullanıcılarına sunulan bilgilerin uygun, zamanlı, doğru ve kaliteli biçimde olmasıdır. Bilginin doğrulanması ise denetçinin vereceği görüşle sağlanmaktadır.⁴ Denetçi görüşe ulaşırken *önemlilik* unsurunu dikkate almaktadır.⁵

---

² Michael N. CHETKOVICH,, Standars of Disclosure And Their Developent. *Journal Of Accountancy*, December, 1955, 48-52.

³ MESSIERET AL. 2005:157-187., CORTE 2010:458-483.

⁴ R. Edward FREEMAN, *Strategic Management: A Stakeholder Approach*, Cambridge University Press, New York, 1984.

⁵ CHETKOVICH, a.g.e., 1955, s.48-52.

Önemlilik kavramı, bir hesap kalemi veya mali bir olgunun nispi ağırlık ve değerinin, mali tablolara dayanılarak yapılacak değerlemeleri yahut alınacak kararları etkileyebilecek düzeyde olmasını ifade etmektedir.⁶

Önemlilik, bir muhasebe bilgisinin açıklanmaması veya doğru olarak açıklanmaması nedeniyle mali tablolardaki bilgileri esas alarak karar veren basiretli mali tablo kullanıcılarının kararlarını değiştirebilecek/etkileyebilecek büyüklükteki hususları içeren kavramdır.⁷

BDS 320 ‘‘Bağımsız Denetimin Planlanması Ve Yürütülmesinde Önemliliğin 2 inci paragrafında belirtildiği üzere Önemlilik;

*‘‘Genel olarak eksiklik ve yanlışlıkların tek başına veya toplu olarak, mali tablo kullanıcılarının bu tablolara istinaden alacakları iktisadi karardan etkilemesi makul ölçüde bekleniyorsa, söz konusu eksiklik ve yanlışlıklar önemli olarak değerlendirilir.’’*⁸ şeklinde tanımlanmıştır.

Mali tablolarda olabilen bu düzensizlikler, bir hesap kaleminde olabileceği gibi, çeşitli hesap kalemlerinde ya da mali tabloların bütününde de olabilir.⁹

Önemlilik kavramı, mali bilgilerin yanlış anlamaya neden olmayacak bir şekilde, önemsiz ayrıntıların elimine edilerek raporlanması gerektiğini belirtir.¹⁰ Genel bir kural olarak; eğer beyan edilmeyen ya da yanlış beyan edilen bilgi, mali tablolara dayanarak karar alan bilgi kullanıcılarının kararlarını etkiliyorsa, o bilgi önemli kabul edilmektedir. Bir başka ifadeyle, denetçinin önemlilik değerlendirmesi bilgi kullanıcılarının kararlarını etkilemektedir.¹¹

BDS 320, önemlilikle ilgili olarak bu genel yaklaşımı ortaya koyduktan sonra, denetçinin önemliliği belirlemesinin mesleki muhakemesini kullanmasını gerektiren bir konu olduğunu ve bu muhakemenin denetçinin mali tablo kullanıcılarının mali bilgiye olan ihtiyaçlarını

---

⁶ Vasfi HAFTACI, **Muhasebe Denetimi**, Umuttepe Yayınları, 4. Baskı, Kocaeli 2016 s.100.

⁷ Ersin GÜREDİN, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2014, s.216.

⁸ BDS 320, 2 prg.

⁹ Hasan TÜREDİ, ‘‘ Denetim’’ Celepler Matbaacılık, Trabzon 2007, s.109.

¹⁰ Leyla BABAYEVA, ‘‘**Uluslararası Denetim Standartları Uygulamaları: Türkiye-Azerbaycan Karşılaştırması**’’,Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2011, s.81.

¹¹ Rikke Holmslykke KRISTENSEN, **Judgment in an Auditor’s Materiality Assessments**. Danish Journal of Management and Business 79(2), (2015): 53-65.

algılayışından etkileneceğini belirtmek suretiyle, önemliliğin belirlenmesinde denetçinin mesleki yargısının önemini vurgular.¹²

Önemli düzeydeki yanlışlıkların ve usulsüzlüklerin ortaya çıkarılmasının mantıklı bir güvencesini sağlayacak bir mali tablo denetimini planlamak ve yürütmek denetçinin sorumluluğudur. Önemlilik; nitelendirilmesi her ne kadar zor bir konu olsa da, denetçilerin her denetimde önemliliği belirlemeleri gerekmektedir. Bu süreci zorlaştıran en önemli iki kavram; hem nitel hem de nicel unsurların değerlendirilmesini gerektirdiği için güç bir süreçtir.¹³

Bununla birlikte denetim standartları, önemliliğin nasıl tahmin edileceği konusunda önemli bir yol göstermemektedir.¹⁴ Dolayısıyla önemlilik değerlendirmesi “kara kutu” olarak düşünülebilir.¹⁵ Çünkü; denetçinin önemlilik değerlendirmesini nasıl belirlediği tam olarak bilinmemektedir. Denetim teorisi, denetim yargısı (değerlendirmesi) ve karar alma teorisi denetim yargısını oluşturan üç temel özellikte açıklanabilmektedir.¹⁶ Yapılması güç olsa dahi başarılı bir denetim için iyi bir önemlilik tahmin ve yargısı esastır.¹⁷

1.2.Nicel Ve Nitel Önemlilik

Son yıllara kadar önemlilik düzeyinin belirlenmesinde şirketin nicel (mali) verileri esas alınmaktaydı. Ancak son yıllarda muhasebe alanında yaşanan önemli sorunlar ve hilelerden dolayı denetçilerin nitel (mali olmayan) unsurları da dikkate almaları gerektiği ile ilgili çeşitli yetkili kuruluşlar tarafından düzenlemeler yapılmıştır.¹⁸

Önemlilik, üç unsurdan meydana gelen denetçinin yargısına dayanan öznel bir kavramdır. Bu unsurlar; niceliksel ölçütler, nitel değişkenler ve mesleki yargıdır. Niceliksel ölçütler

---

¹² Oktay TAŞ, “**Bağımsız Denetim Sürecinde Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi ve Bir Uygulama**” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 401, Ocak 2015, s.77.

¹³ Nurten ERDOĞAN, “**Muhasebe Denetiminde Niteliksel Önemliliğin Gerekliliği**”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı.31, Temmuz 2007, s.113.

¹⁴ ERDOĞAN, a.g.t., 2007, s.113.

¹⁵ Carla EDGLEY, A. *Genealogy of accounting materiality*. Critical Perspectives on Accounting 25(3), (2014): 255-271.

¹⁶ Mark NELSON and Tan HUNG-TONG., *Judgment and decision making research in auditing*: A task, person, and interpersonal interaction perspective. Auditing 24, (2005): 41-71.

¹⁷ Nurten ERDOĞAN, “**Muhasebe Denetiminde Niteliksel Önemliliğin Gerekliliği**”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı.31, Temmuz 2007, s.113.

¹⁸ Serkan TERZİ , “**Önemlilik Değerlendirmesinde Bulanık Mantık Yönteminin Kullanımı Ve Bir Uygulama**”, Muhasebe Ve Denetime Bakış Dergisi, 37. Sayı, Eylül 2012, s.126.

belirlenirken, denetçi daha düşük bir kriter seçerek, doğrulama için daha fazla örneklem seçme yoluna gidebilir. Böylelikle, bu durum denetim riskini de azaltmaya yardımcı olur.¹⁹

Önemliliğin sadece nicelik olarak, diğer bir deyişle, sadece tutar olarak dikkate alınmaması gereği de BDS 320’de vurgulanmıştır:

“... Sadece nitelikleri sebebiyle önemli olabilecek yanlışlıkları tespit edecek denetim yöntemlerinin tasarlanması mümkün olmamasına karşın, denetçi düzeltilmemiş yanlışlıkların mali tablolar üzerindeki etkisini değerlendirirken sadece büyüklüklerini değil aynı zamanda niteliklerini ve ortaya çıkmalarına ilişkin şartları da dikkate alır.”²⁰

ABD’de özellikle Enron olayından sonra denetimde önemlilik kavramı ve tespit şekli tartışılmıştır. Bu olaydan sonra SEC başkanı Arthur Levit, “Numbers Game-Rakamların Oyunu” adını verdiği konuşmasında; *“Bazı şirketlerin önemlilik kavramını suiistimal ettiklerini, belirlenmiş bir yüzde tavanı içinde kasıtlı olarak hatalı kayıt yaptıklarını, sonra da yanlışlığın sonuç üzerindeki etkisinin çok küçük olduğunu kanıtlamaya çalışarak beyaz yalanlarını mazur göstermeye çalıştıklarını”* belirtmiştir. Bu tartışmaların üzerine SEC, önemlilik düzeyi ve değerlendirmesi ile ilgili olarak 1989 yılında Staff Accounting Bulletin (SAB) 99 “Önemlilik” bültenini çıkartarak kendi görüşünü ortaya koymuştur.

SAB 99, önemlilik kavramının tanımı ile ilgili herhangi bir yenilik getirmemekle birlikte, mali tabloların hazırlanmasında ve hatalı veya yanlış beyanların tespiti için belirlenecek önemlilik düzeyinin tespit edilmesinde yol göstermekte ve bu süreçte nicel unsurların yanında, nitel unsurların da dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca bunların oluştuğu koşulları da göz önünde bulundurmalıdır.²¹ SAB 99, denetçi önemlilik değerlendirmesini yaparken nicel ve nitel unsurların aynı değerde ilgi gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²²

Nicel önemlilik, ekonomik yapıda olup, bir olgunun işletmenin mali başarısı üzerindeki etkisine dayanır. Nicel önemlilikte bir olgunun etkisi, temel ölçü olarak kullanılan hesap kaleminin belli bir yüzdesini veya tutarını aşınca olay yanıtıcı beyan olarak açıklanır.

---

¹⁹ H. Gin CHONG, **Materiality in Auditing Definitions and Benchmarks**, International Journal of Business, Accounting and Finance, 2(1), (2008): 83-96.

²⁰ BDS 320, 6 Prg.

²¹ TERZİ, a.g.m., 2012, s.127.

²² SAB 99: The SEC Defines “Materiality” Bulletin No. 101, December 29, 1999.

https://www.lw.com/upload/pubContent/_pdf/pub326.pdf

Nitel önemlilik ise kolaylıkla belirlenebilen maddi ve maddi olmayan olgulardan meydana gelir. Fakat ölçülmesi deneyimli denetçilerce yapılabilmektedir. Önemliliğin tespiti tüm ilgili koşulların, nicel ve nitel konular kadar bunların etkileşimlerinin dikkatlice göz önüne alınmasını gerektirir.

Bazı durumlarda tutar olarak önemsiz görünen küçük yanlışlık/eksiklik çok önemli sonuçlar doğurabilir. Bu kapsamda anlatılmak istenen niteliksel yanlışlık, özellikle hileden kaynaklanan veya sözleşmeye dayalı yükümlülükleri ya da kazanç yüzdesini etkileyebilen yanlışlıklardır.²³

Bazı yanlışlıklar bir bütün olarak mali tablolar için belirlenen önemliliğin altında kalmış olsa dahi, söz konusu yanlışlıklarla ilgili durumlar, denetçi tarafından bunları tek başına veya denetim boyunca bir araya getirilen diğer yanlışlıklarla birlikte önemli olarak değerlendirilmesine sebep olabilir.²⁴

Yukarıdaki açıklamalardan da görüleceği üzere, önemlilikle ilgili konuya göre, tutar olabilir, oran olabilir, bir yüzde olabilir veya bir eşik olabilir.

Çünkü denetçi düzeltilmemiş yanlışlıkların mali tablolar üzerindeki etkisinin sayısal büyüklüğün yanında, niteliklerini de göz önünde bulundurarak önemlilik değerlendirmesini yapmalıdır.²⁵

Önemlilik hakkında ilk yargı oluşturulurken, denetçiler mali tabloların yanlış beyan edilebileceğini ancak yine de tablo kullanıcıların kararlarını etkileyemeyeceğini düşündükleri en yüksek tutarı belirlerler. Bu belirlemede mali tablo kullanıcısının kararını değiştirmesi için gereken tutardan fazla olan bir tutar önemli kabul edilir. Kanıtlar toplandıkça ve bulgular değiştikçe önemlilik, ilk planlama aşamasından son raporlama aşamasına doğru değişkenlik gösterebilir. Nicel değerler kullanılarak elde edilen ilk önemlilik yargısı, nitel faktörlerin olası etkilerine göre artırılabilir/azaltılabilir.²⁶

2.DENETİM SÜRECİNDE ÖNEMLİLİK DÜZEYİNİN KULLANILMASI

BDS 320'de mali tabloların denetiminin yürütülmesinde denetçinin genel amaçları şöyle sıralanmıştır.²⁷

---

²³ Nuran CÖMERT, **Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesinde Kullanılabilecek Yöntemler**, 2012, s.33.

²⁴ BDS 450, A16 Prg.

²⁵ BDS 320, 6 Prg.

²⁶ ERDOĞAN, **a.g.m.**, 2007, s.113.

²⁷ BDS 320, A1 prg.

- Bir bütün olarak mali tabloların, hata ve hile kaynaklı önemli bir yanlışlık içerip içermediğine ilişkin makul bir güvence elde etmek,
- Böylelikle mali tabloların tüm önemli yönleriyle geçerli mali raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin bir görüş vermek,
- Denetçi bulgularına uygun olarak mali tablolarla ilgili raporlama yapmak ve BDS'lerin zorunlu tuttuğu bildirimlerde bulunmaktır.

Önemlilik düzeyi; denetçi tarafından hem denetimin planlanması aşamasında hem de denetimi yürütürken dikkate alınmakla birlikte, mali tablolarda belirlenmiş olan önemli yanlışlıkların etkisini değerlendirirken göz önünde bulundurulmaktadır.²⁸

Bağımsız denetçi önemliliği iki yerde kullanır. Birincisi denetimi planlama aşamasında, ikincisi ise; denetim çalışmaları sırasında toplanan kanıtların değerlendirilmesinde. Başlangıçta bağımsız denetçi mali tabloların geneli için önemli kabul edilecek yanlışlıklar toplamının ne olması gerektiğine karar verir. Bu karar önemlilik düzeyi ile ilgili ön tahmin niteliği taşımaktadır. Bunun nedeni ise denetim sürdürülürken koşullardaki değişiklikler ve mesleki yargıyı içermesidir. Bu nedenle önemlilik düzeyi belirlenirken denetçilerin önemliliği aynı şekilde algılanmasını kolaylaştıracağından, bu düzey rakamsallaştırılır.²⁹

Önemlilik kavramı, mali tabloların içerdikleri bilginin, mali tablo kullanıcılarının kararları üzerindeki etkisini ifade eder. Denetim süreci içerisinde bu etkinin düzeyinin denetçiler tarafından bir eşik değer olarak belirlenmesi gerekir. Denetim kaynaklarında önemlilik eşiği, önemlilik düzeyi olarak tanımlanan bu sayısal sınır, denetçinin mali tablo kullanıcılarının karar ve davranışlarını etkileyeceğini düşündüğü olası yanlışlıkların en düşük tutarı hakkındaki kanaatini yansıtır. Önemlilik düzeyi, denetçinin uygulayacağı denetim tekniklerinin yapısını, kapsamını ve süresini etkilediğinden, denetim kanıtı unsuruyla yakından ilişkili bir kavramdır.³⁰

Denetçi mali tabloların geneli açısından 50.000 TL'lik tutarı önemli kabul ederse, hesapların doğrulanmasında toplanacak kanıtlar için emek ve zaman harcanacaktır. Önemlilik eşiğini

---

²⁸ Danielle MCWALL, *Materiality and its Practicalities*, 2010.

²⁹ GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.219.

³⁰ Alper KARAVARDAR, "Grup Denetimlerinde Bileşen Önemlilik Düzeylerinin Belirlenmesinde Guam Modeli: Macm Modeliyle Karşılaştırmalı Bir Uygulama", Mali Çözüm Dergisi, Temmuz-Ağustos 2014, s.165-166.

25.000 TL'ye düşürdüğü takdirde gereken kanıtların toplanması sonuçlar için daha çok emek ve zaman harcaması gerekecektir. Öyleyse bu sonuçtan çıkarılacak kıstaslar aşağıdaki gibidir; Küçük bir hatanın ortaya çıkarılması büyük hatanın ortaya çıkarılmasına göre daha güçtür. Önemlilik düzeyi çok düşük belirlendiğinde, gereksiz denetim çalışması yapılır, yüksek belirlendiğinde ise, denetçinin önemli yanlışlıkları gözden kaçırmaması ve önemli ölçüde hatalı olan mali tablolar için olumlu bir denetim görüşü vermesi söz konusu olabilir. Mali tablolar açısından uygun olmayan görüşün, raporda yer alması denetim riskini gündeme getirir.³¹

Denetçinin ilk önemlilik yargısı kabul edilebilir yanlışlığa dayalı olarak denetim kanıtının nitelik ve niceliğini etkiler. Denetçiler bir denetim çalışmasında önemlilik kavramı ve denetim riski ile ilgili olarak bazı önemli unsurları incelemek durumundadırlar. Buna göre denetçiler tüm denetimlerin testler içermesi nedeniyle çalışmalarının % 100 güven vermesi anlamına gelmediğini vurgulanmaktadır.

Önemlilik düzeyi yapılan denetim çalışmasının dolayısıyla denetim riskinin belirleyicisi durumundadır. Denetçiler toplum mali raporlamadan beklentilerini anlamaya ihtiyaç duyarlar. Bu bakımdan denetçilerin işletmedeki riskli sahaları tanımlaması, genel önemlilik değerlendirmelerini uygun biçimde hesaplara aktarması gerekmektedir.³²

Mali tabloları kullanacaklar açısından, denetim riskini ortadan kaldırmak veya en aza indirmek bakımından önemlilik derecesinin önceden belirlenmesi gerekir. Önemlilik düzeyin belirlenirken; mali tablo kalemlerinin, niteliği ve tutarı göz önünde bulundurulur. Örneğin; toplam satışlar 500.000 TL olan bir işletmenin hesaplarındaki 1.000 TL' lik bir hata önemli olmayabilir. Ancak toplam satışlar 5.000 TL olan işletme için 500 TL tutarındaki hata önemli kabul edilebilir.³³

Denetimlerde önemli olmayan hesap alanlarına ağırlık verilmesi kaynak ve zaman israfına yol açabilir. Önemli hesap alanlarına ağırlık verilmesi, önemli olmayan hesap alanlarının hiç denetlenmeyeceği anlamına gelmez. Denetçinin, tüm hesap ve işlemlere ilişkin güvence elde etmek amacıyla, denetimin uygulama aşamasında önemli olmayan hesap alanlarında da minimum düzeyde maddi doğrulama tekniklerinin uygulaması gerekmektedir.³⁴

---

³¹ GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.219.

³² KARAVARDAR, a.g.m., 2014, s.165-166

³³ TÜREDİ, a.g.e., 2007, sy.109.

³⁴ Sayıştay Düzenlilik Denetimi Rehberi, Şubat 2014 Ankara, s.41.

Denetim kanıtlarının toplanması, denetim riski ile önemlilik düzeyi kavramları arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasını gerektirir. Denetçi, denetimini sürdürürken önemliliği ve onun denetim riski ile ilişkisini dikkate almalıdır. Bu nedenle denetçi denetim tekniklerinin yapısını, zamanını ve kapsamını belirlerken denetim riski ve önemliliği birlikte değerlendirmelidir.

Mali tabloların önemli boyutta yanlış beyanlardan arınmış olup olmadığına ilişkin makul güvence temin edilmeye çalışılır. Dolayısıyla bu tespitin güvenilir bir sonuç yaratması için uygun sayı ve nitelikte denetim kanıtı toplamak sağlıklı denetimin hedeflerinden biridir. Denetçi bu aşamada denetim riskini nasıl ele alıp, çalışmasının yönünü ne şekilde belirlemesi gerektiği sürecidir.³⁵

3.RİSK KAVRAMI

Risk; “Kurum ya da işletmenin amaç ve hedeflerine ulaşmasına ve görevlerin ifasına engel olabilecek veya belirlenmeyen zararlara (sonuçlara) yol açabilecek durum ya da olaylar” şeklinde ifade edilebilir.³⁶

Denetimdeki risk, denetçinin denetim işlevini yerine getirirken bir takım belirsizlik düzeylerini kabul ettiği anlamına gelir. Etkili bir denetçi, bu risklerin mevcut olduğunu ve bu risklerle uygun bir biçimde ilgilendiğini kabul eder. Denetçilerin karşılaştıkları risklerin çoğunun ölçülmesi zordur. Burada önemli olan söz konusu risklere uygun tepki vermektir. Bu risklere düzgün bir şekilde cevap vermek, yüksek kaliteli bir denetim elde etmek açısından kritik önem taşır.³⁷

3.1.Denetim Riski

Denetim riski, mali tablolarda önemli yanlışlıklar olduğu halde, bağımsız denetçinin; mali tabloların doğru ve dürüst oldukları hususunda olumlu bir görüş bildirmesidir.³⁸ Başka bir ifadeyle denetim riski denetçinin duruma uygun olmayan/isabetsiz bir görüş vermesi riskidir.³⁹ Denetçi tarafından yapılan denetim çalışmaları neticesinde bu risk azaltılır.⁴⁰

Sermaye piyasası kurulu tebliğinde denetim riski şöyle tanımlanmıştır.

³⁵ KARAVARDAR, a.g.m., 2014, s.

³⁶ Hasan TÜREDİ, Ümmügülüm ZOR ve Filiz GÜRBÜZ, “ **Risk Odaklı İç Denetim**”, Muhasebe ve Finansman Dergisi Nisan/2015, s.9.

³⁷ Alvin A. ARENS, James K. LOEBBECKE, “**Auditing An Integrated Approach**” Prentice Hall, New Jersey, 1994 s.239-240.

³⁸ GÜREDİN, a.g.e.,2014, s.225.

³⁹ BDS 200, Md,13 (c).

⁴⁰ BDS 200, Md,13 (c).

‘‘Mali tabloların önemli bir şekilde hatalı veya yanlış sunulduğu hallerde, bağımsız denetçi tarafından uygun olmayan bir görüş verilmesi riski, bağımsız denetim riski olarak adlandırılır.’’⁴¹

Denetim standartları denetim riskinin kabul edilebilir seviyeye indirebilmesi için denetim çalışmalarının uygun bir şekilde planlanması gereğini vurgulamaktadır. Denetim riski uygun denetim kanıtları toplanarak, risk düşük seviyeye indirilmeye çalışılır. Güvenilir kanıt ne kadar fazla toplanırsa, o kadar düşük risk söz konusu olur. Ayrıca denetim riski kabul edilebilir düşük seviyeye indirildiğinde, makul güvence de elde edilmiş sayılır.⁴²

Makul güvenceden kastedilen, hiçbir zaman %100 denetim yapılamayacağından denetçiler için her zaman denetim riski söz konusu olmasıdır. Denetçi denetimini çok iyi planlayarak ve dikkatli bir şekilde uygulansa bile denetim riski her zaman var olacaktır. Denetçiden denetim riskini sıfıra indirmesi beklenemez ve söz konusu risk sıfıra indirilemez. Bu nedenle denetçi denetimini sürdürürken denetim riskini yönetmesi ve kabul edilebilir (düşük) seviyede tutması gerekir. Dolayısıyla denetçi mutlak değil, makul güvence vermekle sorumlu olur.⁴³

Denetçinin mutlak güvence verememesinin nedenleri; denetçinin ulaştığı sonuçların ve görüşüne dayanak teşkil eden denetim kanıtlarının birçoğunun, denetimin yapısal kısıtlamaları nedeniyle, kesin olmaktan ziyade ikna edici olmasından kaynaklanmaktadır.⁴⁴

Denetim risk değerlemesi doğrudan yapısal risk, kontrol riski ve ortaya çıkaramama riski arasındaki ilişkilere dayanır. Amacı, denetlenmesi zor olan denetim sahaları ile önemli hata, hile ve usulsüzlüklerin bulunma olasılığı yüksek olan denetim sahalarını belirlemektir. Denetçi sorunlu olan bu denetim sahalarını, hesap ve işlem akımlarını belirledikten sonra, denetim olanaklarının önemli bir kısmını bu alanlara yönlendirecektir.⁴⁵

Denetçi denetim riskini kabul edilebilir seviyeye indirmek için önemli yanlışlık risklerini değerlendirir ve tespit edememe riskini sınırlandırır. Bu, hem mali tabloların geneli düzeyinde hem de işlem sınıfı, hesap bakiyesi ve açıklamalara ilişkin olarak yönetim beyanı düzeyinde değerlendirilmiş önemli yanlışlık risklerine karşılık verilmesi için uygulanan

---

⁴¹ Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ**, (Seri: X, No:22) Başlangıç Hükümleri, Birinci Kısım, md, 7(2)

⁴² Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ**, (Seri: X, No:22) Başlangıç Hükümleri, Birinci Kısım, md, 7 (3)

⁴³ KARAVARDAR, a.g.m., 2014, s.

⁴⁴ BDS 200, md A45

⁴⁵ GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.230.

yordamlar ile sağlanır.⁴⁶ Denetim riski önemli yanlışlık riski ile tespit edememe riskinin bir fonksiyonudur.⁴⁷

3.2.Denetim Risk Modeli

Denetçilerin, denetim kanıtı planlamasında riskle baş etmenin başlıca yolu denetim riski modelinin uygulanmasıdır. Denetim risk modeli, her döngüde ne kadar kanıt toplanacağına karar vermede öncelikli olarak planlama amacıyla kullanılır.

Denetim riskinin unsurları aşağıdaki gibidir.⁴⁸

3.2.1.Önemli Yanlışlık Riski

Bu risk, herhangi bir denetim çalışması başlamadan önce mali tabloların önemli olarak yanlış bildirilmesi riskidir. Önemli yanlışlık riski mali tablo denetiminden oldukça bağımsız olarak varolan işletme riskleri ile ilgilidir.⁴⁹ Önemli yanlışlık riskleri iki düzeyde ortaya çıkmaktadır.⁵⁰

- Mali tabloların geneli düzeyinde ve
- İşlem sınıfları, hesap bakiyeleri ve açıklamalara ilişkin yönetim beyanı düzeyinde.

Önemli yanlışlık riski, doğal risk ve kontrol riskinin bir birleşimidir.⁵¹

3.2.1.1.Yapısal Risk (Doğal Risk)

Yapısal risk, işletmelerde iç kontrol mekanizmasının bulunmadığı varsayımı altında, tek ya da diğer yanlışlıklarla birlikte toplulaştırılmış olarak, işletme yönetiminin sunduğu bilgi ve belgelerin ve yaptığı açıklamaların (mali tabloların) önemli bir yanlışlık içermeye ihtimalidir.⁵² Dolayısıyla yapısal risk; işletmenin herhangi bir önlem almadığı takdirde ortaya çıkan risktir.⁵³

Yapısal risk, iç kontrol sisteminin etkinliği dikkate alınmadan mali tablolarda önemli yanlışlıkların hata, hile ve usulsüzlük vb. gibi durumların bulunma olasılığının bir ölçüsüdür.

---

⁴⁶ Ayşegül ACAR, ‘**Risk Odaklı Denetim**’ 1.Sayı, Muhasebe Ve Denetim Dünyası Dergisi, Haziran 2016, s.58.

⁴⁷ BDS 200, Md,13 (c).

⁴⁸ ARENS ve LOEBBECKE, a.g.e., 1994, s.241.

⁴⁹ Masum TÜRKER, **Muhasebe Denetim Teorik Yaklaşımı Ders Notları**, s.43

⁵⁰ BDS 200, A34 prg.

⁵¹ TÜRKER, a.g.e., s.43

⁵² Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ**, (Seri: X, No:22) Başlangıç Hükümleri, Birinci Kısım, md, 8 (a)

⁵³ TÜREDİ, ZOR ve GÜRBÜZ, a.g.m., 2015, s.9.

Yapısal risk değerlendirilirken işletmenin faaliyette bulunduğu iş kolunun niteliği ile ilgili mali tablo hesaplarının niteliği göz önünde bulundurulur.⁵⁴

Yapısal risk denetçiden bağımsız olarak ortaya çıktığından, denetçinin bu risklere müdahale etme olanağı yoktur. Dolayısıyla denetçi bu riski kontrol edemez, sadece etkilerini (büyüklüğünü) değerlendirmeye çalışabilir. Denetçiden beklenen asıl hedef de budur.⁵⁵

İşletmenin ticari riskini artıran dış koşullar, aynı zamanda yapısal riski de etkileyebilir. Bu kapsamda, teknolojik gelişmeler belirli bir ürünün modası geçmiş hale getirmiş olabilir ve bu durum stokların mali tablolarda olduğundan daha fazla bir değerle gösterilmesine yol açabilir. İşletmenin faaliyetlerinin devamını sağlayacak yeterli bir işletme sermayesinin bulunmaması veya işletmenin faaliyet gösterdiği iş kolunda çok sayıda işletmenin iflasına yol açan bir iktisadi daralmanın ortaya çıkması gibi işletmenin içinde bulunduğu koşullar veya çevresel faktörler de yapısal riski etkileyebilir.⁵⁶

3.2.1.2.Kontrol Riski

Bir işlem sınıfı, hesap bakiyesi veya açıklamalara ilişkin bir yönetim beyanında ortaya çıkabilecek ve tek başına veya diğer yanlışlıklarla birlikte önemli olabilecek bir yanlışlığın, işletmenin iç kontrolü tarafından zamanında önlenememesinden veya tespit edilerek düzeltilememesi riskidir.⁵⁷

Kontrol riski, bir işletmenin mali tablolarının hazırlanmasıyla ilgili amaçlarına ulaşılmasını tehdit eden belirlenmiş riskleri ele almak amacıyla yönetim tarafından iç kontrolün tasarlanması, uygulanması ve sürdürülmesinin etkinliği ile ilgili sonucudur.

Çok iyi tasarlanan ve uygulanan iç kontrol yapısal kısıtlar sebebiyle mali tablolardaki önemli yanlışlık risklerini ortadan kaldıramaz yalnızca azaltabilir. Örneğin; yönetimin uygun olmayan davranışları veya muvazaalı (taraflar arası danışıklı işlem) işlem sonucu iç kontrolün ihlâl edilmesi ihtimali olan durumlar gibi.⁵⁸

Bağımsız denetçi, kontrol riskini değerlendirirken işletmenin iç kontrol yapısının etkin olup olmadığını dikkate alarak karar verir. Etkin bir iç kontrol sağlanmış ise mali tabloların ve

---

⁵⁴ GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.226

⁵⁵ Timothy J. LOUWERS, Robert J. RAMSAY, David H. SINASON, Jerry R. STRAWSER, Jay C. THIBODEAU, "Auditing & Assurance Services", McGraw-Hill/Irwin, (2005), s.85.

⁵⁶ Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ**, (Seri: X, No:22) Başlangıç Hükümleri, Birinci Kısım, md, 8 (a)

⁵⁷ BDS 200 madde 13 (ii)

⁵⁸ BDS 200, A39 prg.

muhasebe bilgilerine olan güveni artırır. Fakat tam tersi durumda denetçi iç kontrol yapısının hataları önlemede tamamen yetersiz olduğunu saptamışsa, kontrol riski çok yüksek düzeyde belirlenecektir. Bu nedenle iç kontrol yapısı ne kadar etkinse kontrol riski o kadar düşük; iç kontrol ne kadar zayıfsa kontrol riski o kadar yüksek düzeyde kabul edilir.⁵⁹

3.2.2. Tespit Edememe Riski (Ortaya Çıkaramama Riski)

Denetim riskini kabul edilebilir bir seviyeye indirmek için denetçinin uyguladığı teknikler neticesinde, tek başına veya diğer yanlışlıklarla birlikte önemli olabilecek mevcut bir yanlışlığın tespit edilememesi riskidir.⁶⁰

Tespit edememe riski, denetçinin denetim riskini kabul edilebilir bir düzeye indirmek için belirlediği tekniklerinin niteliği, zamanlaması ve kapsamıyla ilgilidir. Bu nedenle tespit edememe riski, denetim tekniklerinin etkinliğinin ve denetçi tarafından uygulanmasının bir fonksiyonudur.⁶¹ Diğer bir deyişle, denetçinin çalışmalarında uyguladığı denetim yordamlarının etkinliğinin şekillendirdiği bir risktir. Dolayısıyla risk düzeyinin belirlenmesi denetçinin iradesi dâhilindedir.⁶²

Ancak, yeterli ve uygun planlama yapılması, bağımsız denetim ekibinin doğru seçilmesi ve yönlendirilmesi, mesleki şüpheciliğin uygulanması, yapılan bağımsız denetim çalışmalarının kontrol ve gözetimi suretiyle; diğer risk unsurlarının ortaya çıkmaları engellenebilir veya etkileri ortadan kaldırılabilir.⁶³

Bu hususlar yerine getirildiği takdirde denetçinin uygun olmayan bir denetim tekniğini seçme, uygun olan denetim tekniğini yanlış şekilde uygulama veya denetim sonuçlarını yanlış yorumlama ihtimalini azaltmaya yardım eder.⁶⁴

Tespit edememe riski, bağımsız denetçinin uygulamaları ile bağımsız denetim tekniklerinin etkinliğine bağlı olarak değişir. Bağımsız denetçinin işlem türleri, hesap bakiyeleri veya dipnot açıklamalarının tamamına ilişkin bir inceleme yapma olanağının bulunmaması ve diğer faktörler nedeniyle, bu risk hiçbir zaman sıfıra indirilemez. Söz konusu diğer faktörler arasında; bağımsız denetçi tarafından uygun olmayan bir bağımsız denetim tekniğinin

---

⁵⁹ GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.228.

⁶⁰ BDS 200 MADDE 13 (J)

⁶¹ BDS 200, A43 prg.

⁶² Nejat BOZKURT, "Muhasebe Denetimi" Alfa Yayınları, 7.Baskı, İstanbul 2015, s.115.

⁶³ Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ**, (Seri: X, No:22) Başlangıç Hükümleri, Birinci Kısım, md, 10

⁶⁴ BDS 200, A43 prg.

seçilmiş olması, bağımsız denetim tekniklerinin yanlış uygulanması veya bağımsız denetim sonuçlarının yanlış yorumlanması tespit edememe riskinin nedenleridir.⁶⁵

Tespit edememe riski ile ilgili iki kilit nokta vardır. Birincisi; tespit edememe riski, yapısal risk ve kontrol riski denetim riskine bağlı bir değişkendir. Bağımsız denetçinin bu risklerden herhangi birini değiştirmesi neticesinde, tespit edememe riski de değişir. İkincisi ise; denetçinin tespit edememe riskinin maddi doğruluğunu araştırmada toplayacağı kanıtların miktarına etki eder. Bu nedenle tespit edememe riski ile kanıt miktarı arasında ters bir ilişki vardır. Dolayısıyla tespit edememe riski azaldıkça, toplanması gereken kanıt miktarı artar, tespit edememe riski arttıkça da azalacaktır.⁶⁶

3.3.Denetim Riskinin Ölçülmesi

Denetim riski; yapısal risk, kontrol riski ve tespit edememe risklerinin ortak olasılığıdır. Aşağıdaki denklem, denetim riskinin yorumlanmasını ifade etmektedir.⁶⁷

$$DR= YR \times KR \times TER$$

DR= Toplam Denetim Riski

YR= Yapısal Risk

KR= Kontrol Riski

TER= Tespit Edememe (Ortaya Çıkaramama) Riski

Toplam (genel ya da arzulanan) denetim riski, bağımsız denetçinin kabul edilebilir olduğu düşündüğü risk düzeyidir. Bu risk düzeyinin tamamlayıcısı denetim görüşünün temelini oluşturduğundan, denetim riski düşük seviyede belirlenmelidir.

Örneğin; bağımsız denetçi toplam denetim riskini % 4 olarak belirlemiştir. Yani denetçi mali tablolarda önemli yanlışlıkların bulunmadığı hususunda görüşünün % 96 güvenilirlikte olduğu ifade etmektedir.⁶⁸

Denetim riskinin tahmininde denetçinin belirli yönetim iddiası ile ilgili yapısal riski % 50 ve kontrol riskini % 40 olarak belirlediği kabul edilsin. Bağımsız denetçi uyguladığı denetim

---

⁶⁵ BDS 200, A45 Prg.

⁶⁶ ARENS ve LOEBBECKE, a.g.e., 1994, s.241-242.

⁶⁷ Larry F. KONRATH, " **Auditing a Risk Analysis Approach**" 5 Edition, South-Western, Thomson Learning, 2001, s.152.

⁶⁸ A.g.e., s.152.

tekniklerine rağmen yönetim iddialarına ilişkin yanlışlığın % 20 olasılıkla tespit edemeyeceğine inandığını varsaydığımızda, denetim riski aşağıdaki gibi hesaplanacaktır:⁶⁹

$$\begin{aligned} DR &= YR \times KR \times TER \\ &= 0.50 \times 0.40 \times 0.20 \\ &= 0.04 \end{aligned}$$

Hesaplanan bu sonuca göre bağımsız denetçi mali tablolarda meydana gelen yanlışlıkların % 4 olasılıkla, işletmenin kontrol yapısı tarafından önlenememesi ve uygulanan denetim tekniklerinin bu yanlışlıkları tespit edememe riski ile karşı karşıya olduğuna karar vermelidir. Diğer bir ifade ile mali tablolarda önemli yanlışlıkların olmadığı hakkında denetçinin vermiş olduğu denetim görüşü % 96 güvenilirlikle doğru olduğunun göstergesidir. Fakat hesaplanan bu tutarlar mutlak bir matematiksel ilişkiyi de yansıtmamaktadır. Model üzerinde yapılan çalışma tahminlere dayalı bir varsayım olarak, denetçilere planlama ve yürütme çalışmalarında yol gösterici olmaktadır.

Daha önce de belirtildiği üzere, denetim risk modelinde yapısal risk ile kontrol riski müşteri işletmenin ve faaliyette bulunduğu ortamın fonksiyonu olduğundan, risk her zaman olacaktır. Dolayısıyla denetçi topladığı kanıt miktarı ne olursa olsun, risk varlığını sürdürecektir. Bu nedenle denetçi tarafından toplanan kanıtlar sadece yapısal risk ve kontrol riskinin tahmininde kullanılır.

Tespit edememe riski ise tam tersi olup kontrol edilebilir değişkendir. Bağımsız denetçinin denetim riskinin kabul edilebilir makul bir düzeye indirebilmesi için elindeki tek araç, tespit edememe riskiyle oynamaktır. Bu nedenle modelde kontrol edilebilen ve edilemeyen risklere göre örnek aşağıdaki gibidir:⁷⁰

Örneğin; denetçi, satış ve tahsilat döngüsüyle ilgili yaptığı değerlendirmeler sonucunda % 5 düzeyinde bir denetim riskini dikkate almıştır. Yapılan incelemeler neticesinde işletmede doğal riskin ve kontrol riskin yüksek olduğunu belirlemiş ve değerleri üst düzeyde (% 100) kabul edilmiştir.⁷¹

Denetçinin kabul edilebilir denetim riski % 5, yapısal risk % 100, kontrol riski ise % 100 olarak hesaplanmıştır.

---

⁶⁹ GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.230.

⁷⁰ Sami KARACAN ve Rahmi UYGUN, **Denetim ve Raporlama**, Umuttepe Yayınları,1. Baskı, Kocaeli 2016,s.131.

⁷¹ BOZKURT, a.g.e., 2015, s.117.

$$\text{Tespit edememe riski} = \frac{\text{DR}}{\text{YR} \times \text{KR}}$$
$$\text{Tespit edememe riski} = \frac{0.05}{1.0 \times 1.0} = \% 5 \text{ olur.}$$

Hesaplanan bu sonuca göre;

- Denetim riski % 5 kabul edilerek % 95 güvenilirlik düzeyi seçilmiştir. Dolayısıyla denetçinin belirsizlik alanı ilgili denetim çalışmasında % 5 olacaktır.
- İşletme bünyesinde yüksek düzeyde bir doğal risk ortamı bulunduğu ve iç kontrol yapısının kötü olmasının getirdiği yüksek kontrol riski nedeniyle denetçi yapacağı çalışmalarda dikkatli olmak zorundadır.
- Bunun sonucunda, yapılan hesaplamalarda ortaya çıkartma riski düşük bulunmuştur. Bu beklenen sonuçtur. Çünkü doğal riskin ve kontrol riskinin yüksek olduğu bir ortamda denetçinin önemli hataları bulabilmek için daha sıkı şekilde çalışarak daha fazla kanıt toplamak durumunda kalacaktır. Ortaya çıkartma riskinin düşük bulunması da bunun sonucudur. Denetçi işletmenin satış ve tahsilat döngüsüyle ilgili daha kapsamlı maddi doğruluk testleri uygulayacaktır. Her hesap için denetçinin uygulayacağı maddi denetim işlemlerinin türü, zamanı, kapsamı ve ayrıntı derecesi tespit edememe riskinin düzeyinin belirleyecektir.

Kontrol riskinin başlangıçta düşük belirlenmesinin gereği, bir başka deyişle, iç kontrolün yokluğunda önemli yanlışların oluşma ihtimalinin yüzde 100 olduğunu varsayabiliriz. İşlemler uygun şekilde onaylanmamış, banka hesapları mutabık kılınmadığı, varlıkların yeterince korunmadığı ve işlemlerin belgelenmediği durumlar göz önünde bulundurulursa, makul olmayan bir varsayım değildir.⁷²

3.3.1.Risk, Önemlilik Ve Denetim Kanıtı Arasındaki İlişkiler

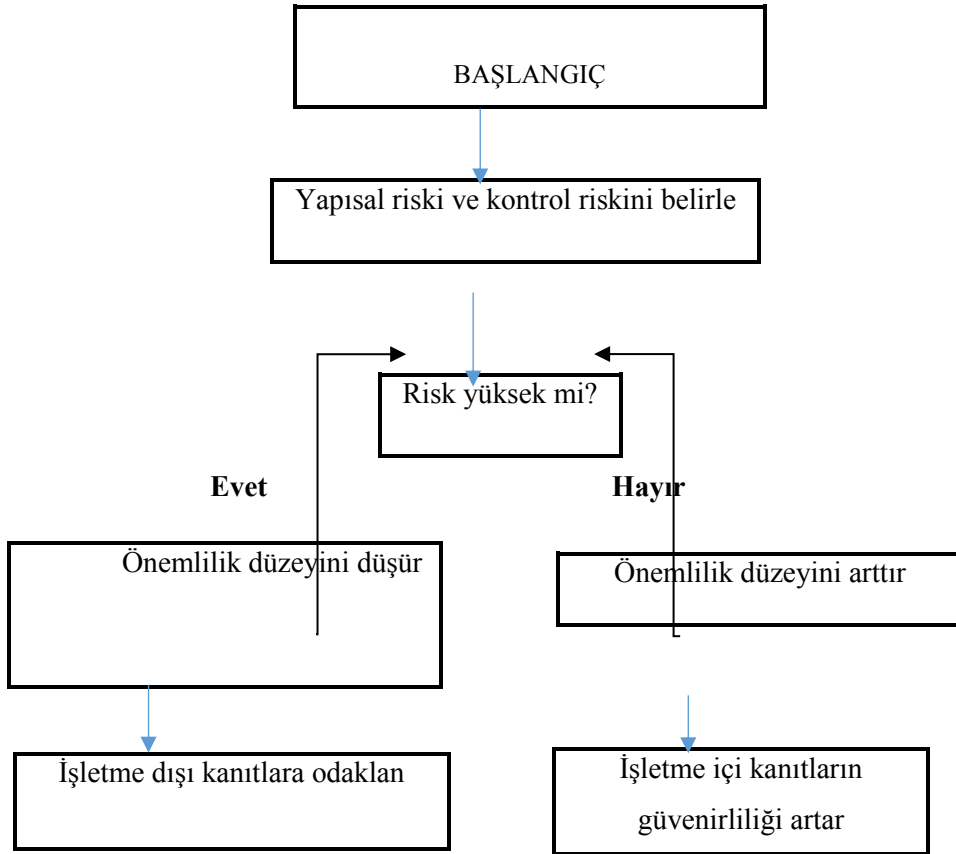
Önemlilik ve risk, denetimin planlanması ve denetim yaklaşımının tasarlanması için önemli olan temel kavramlardır. Bu iki kavram denetimi yönlendiren, işin niteliğini ve kapsamını belirleyen önemli faktörler olsa da aralarında önemli farklılıklar vardır. Risk, belirsizliğin bir

⁷² KONRATH, a.g.e., 2001, s.152.

ölçüsüdür; oysa önemlilik büyüklüğün ölçüsüdür.⁷³ Çünkü; risk, hata olasılığı ile ilişkilendirilen bir kavramken; önemlilik hatanın ne dereceye kadar tolere edilebileceği esasına dayanmaktadır. Her iki kavram bir araya gelince birlikte belirli bir büyüklüğün tutarı ile ilgili belirsizliği ölçerler. Konunun amacına uygun olarak, bu çalışmada sadece önemlilik derecesi yüksek hata ile ilgilenilecek, yapılacak risk değerlendirmesinde de bu tür hataların gerçekleşme olasılığı üzerinde durulacaktır.⁷⁴

Bağımsız denetçi öncelikle denetim riskini dikkate alarak değerlendirmeli, sonraki aşamada önemlilik sınırlarını tahmin ederek toplanacak denetim kanıtlarının türünü, zamanını ve kapsamını kararlaştırmalıdır.⁷⁵ Bu aşamadan sonra denetçi denetim programını hazırlamak üzere denetim kanıtı, risk ve önemlilik kavramları arasındaki ilişkileri gözden geçirmelidir. Bu ilişkiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Şekil 1: Risk, Kanıt ve Önemlilik İlişkisi

Kaynak: Ersin Güredin, **Denetim Ve Güvence Hizmetleri**, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2014, s.234.

⁷³ ARENS and LOEBBECKE, a.g.e., 1994, s.241-242.

⁷⁴ Berna DİNÇ, "Mali Denetimde Önemlilik Kavramı" Sayıştay Dergisi, Sayı: 50-51, 2003, s.142

⁷⁵ GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.234.

Şekil 1’de anlaşıldığı üzere denetçi işletme yönetiminin işletmenin durumunu ve faaliyet sonuçlarını olması gerekenden daha iyi bir şekilde gösterebilmek için hileli mali raporlama yaptığından kuşku duyduğunda, yapısal riski yüksek kabul etmeli ve mali tablolarla ilgili önemlilik düzeyini düşürmelidir. Denetçi işletme içinden elde edinilen kanıtlara yüksek güven duymamalı, söz konusu hesaplara yolsuzluk yapılmış olma olasılığını dikkate alarak hareket etmeli, dolayısıyla önemlilik düzeyini de düşürmelidir.⁷⁶ Ayrıca işletme içi elde edinilen kanıtların güvensizliğinden dolayı daha fazla işletme dışı belge ve kanıt toplamaya karar vermeli denetimini bu sürece göre devam ettirmelidir. Örneğin; işletmede bağımsız bir kaynaktan elde edilen doğrulayıcı bilgiler/belgeler, denetçinin işletme içinde oluşturulan denetim kanıtlarından elde ettiği güvenceyi arttırabilir.⁷⁷

Denetçi denetimini sürdürürken topladığı kanıtlar hem yeterli hem de güvenilir nitelikte olmalıdır. Toplanacak kanıtın miktarı doğrudan doğruya denetçi tecrübesini de dikkate alarak belirlenir. Denetçi yapacağı her denetim anlaşması için farklı sayıda kanıt toplar. Denetçi bu kararı verirken öznel yargısını kullanır. Kanıt miktarını saptamada denetçinin kararına etki yapan çeşitli etmenler vardır.⁷⁸

3.3.2. Yeterli Sayıda Kanıt Toplama

Denetçinin yeterli sayıda kanıt toplama kararına etki eden başlıca faktörler; önemlilik, risk, nitelik ve maliyettir.

Önemlilik; Önemlilik ile toplanacak kanıt miktarı arasında aynı yönde bir ilişki vardır. Bir kalemin önemlilik derecesi arttıkça, daha fazla kanıt toplanır.⁷⁹ Denetçi ilgili kalemin nitel ve nicel durumunu incelemeli ve buna göre o kalemin önemli olup olmadığına karar vermelidir. Önemsiz olarak nitelendirilen kalemler için az sayıda kanıt toplanırken; önemli kalemler için çok daha fazla sayıda denetim kanıtı toplanır.⁸⁰ Fakat bazı durumlarda önemlilik nispi (göreceli) bir kavram olduğundan hesapların önemlilik düzeyleri ve hangi hesapların daha önemli olduğu denetçilerin öznel yargısına göre farklılıklar gösterebilir. Genel olarak bakıldığında, önemli bir hesap/işlem hakkında önemli olmayan bir hesap/işleme göre daha fazla kanıt toplanması gerekir.⁸¹

⁷⁶GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.251

⁷⁷ BDS 500, A8 Prg.

⁷⁸ GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.251.

⁷⁹ Celal KEPEKÇİ, **Bağımsız Denetim**, Avcı Ofset Matbaacılık, Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul 2004, s. 107.

⁸⁰ GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.253

⁸¹ KARACAN ve UYGUN, a.g.e., 2016, s.239

Risk; Toplanacak kanıt sayısını etkileyen diğerk bir unsur da risktir. Toplanacak kanıt miktarı ile riskin derecesi arasında doğrudan bir ilişki vardır.⁸² Riskli olma olasılığı arttıkça denetçinin toplayacağı kanıt miktarı da artar. Riskin derecesini etkileyen en önemli unsur iç kontrolün varlığı ve etkinliğidir. İç kontrol teknikleri yeterli ve etkin biçimde uygulanıyorsa, bilgilerin riskli olma olasılığı düşük olacağından, denetçi az sayıda kanıt toplayacaktır.⁸³ Örneğin; likiditesi fazla olan hesaplar, likiditesi düşük olan hesaplardan daha risklidir. Dolayısıyla kasa hesabı, demirbaşlar hesabından daha risklidir.⁸⁴

Nitelik; kanıt miktarına etki yapan etken elde edilebilir kanıtların türü ve güvenilirliğidir. Kanıtın güvenilirliği ile sağlanacak kanıt miktarı arasında ters yönlü ilişki vardır. Güvenilir olan kanıta bağlı olarak, denetçinin toplayacağı kanıt sayısı da o kadar az olur. Standartlarda da belirtildiği üzere genel olarak denetçilerin hatasız kanıtlar değil, inandırıcı nitelikte kanıtlar toplaması gerektiği vurgulanmıştır.⁸⁵

Maliyet; Bir denetçinin, denetim görüşüne ulaşmak için yeterli miktarda ve güvenilir kanıt toplaması gereklidir. Bu ilke denetim standartlarından biridir. Bu nedenle daha yüksek güvenilirlikle bir görüşe varmak için, denetçi kanıt sayısını arttırmak isteyebilir. Ancak kanıt toplamının bir maliyeti vardır ve her denetim de bütçe olanakları ile sınırlandırılmıştır. Toplanan kanıtların sayısı arttıkça, kanıt toplamının ve denetimin maliyeti de artar. Denetçinin denetim görüşüne uygun bir maliyetle varılması gerekir.⁸⁶ Kanıtın elde edilmesinde katlanılacak maliyet ile kanıtın güvenilirlik derecesi karşılaştırılır bunun neticesinde kanıtın toplanıp toplanmamasına karar verilir.⁸⁷

Denetim faaliyetinin de verimli bir şekilde yürütülmesi gerektiği unutulmamalıdır. Denetçi mümkün olan en yüksek güvenilirlikle ve mümkün olan en az maliyetle denetim görüşüne ulaşmalıdır.⁸⁸

Yeterli sayıda kanıt toplamada maliyetin dikkate alınacağı hususu, pahalı olan kanıtın toplanmaması şeklinde düşünülmemelidir. Denetçi, elde edinilmesi zorunlu olan kanıtların, elde edilme güçlüğü ve maliyeti yüzünden, toplanmasından vazgeçemez. Ancak, kanıt elde edilme maliyetini ve yararlılık derecesini ölçmek mümkün değildir. Denetçinin mali tabloların

---

⁸²A.g.e., s.239.

⁸³ KEPEKÇİ, a.g.e., 2004, s.108.

⁸⁴ KARACAN ve UYGUN, a.g.e., 2016, s.239.

⁸⁵ GÜREDİN, a.g.e., 2014,s.254.

⁸⁶ Münevver YILANCI, Birol YILDIZ, Murat KİRACI, **Muhasebe Denetimi**, Detay Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2016, s.107.

⁸⁷ GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.255.

⁸⁸ YILANCI ve Diğerleri, a.g.e., 2016, s.107.

sunuluşuna ilişkin bir şüphesi varsa, denetçi bu şüpheyi giderinceye kadar kanıt toplamalıdır.⁸⁹

Denetçi bu tür kanıtları ne pahasına olursa olsun toplar. Denetçinin göz önüne alacağı husus aynı veya yakın güvenilirlikteki bilgilerin en düşük maliyetle toplanması olmalıdır. Bir kanıtın sağlanması zorunlu iken, çok yüksek bir maliyet veya başka nedenlerle toplanması olanaksız olmuşsa, denetçi raporunda şartlı bir görüş bildirmeli ya da görüş bildirmekten kaçınmalıdır.⁹⁰

3.3.3.Önemlilik İle Bağımsız Denetim Arasındaki İlişki

Bağımsız denetçi, planlama aşamasında mali tablolar üzerinde önemli yanlışlığa sebep olabilecek hususları belirler. Bağımsız denetçinin işletmeyi, faaliyet koşullarını ve çevresi ile olan ilişkilerini kavraması, bağımsız denetimi planlayarak mesleki kanaatini kullanılması suretiyle mali tablolardaki önemli yanlışlık riskinin değerlendirilmesi ve bu risklere karşı önlem alınması hususlarında genel bir bilgi çerçevesi oluşturur.⁹¹

Bağımsız denetçinin hesap bakiyeleri, işlem türleri ve dipnotlarda yapılan açıklamalarla ilgili önemlilik seviyesini değerlendirmesi (incelenmesi), kullanılacak bağımsız denetim teknikleri konusunda bağımsız denetçiye yol göstererek bağımsız denetim riskini (yanlışlık riskini) kabul edilebilir bir seviyeye indirmesini sağlayacak bağımsız denetim tekniklerini seçmesi için fırsat sağlar.⁹²

Önemlilik ile bağımsız denetim riski seviyesi arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Önemlilik seviyesi arttıkça, bağımsız denetim riski azalır veya önemlilik seviyesi azaldıkça bağımsız denetim riski artar. Bu kapsamda, belirli bir bağımsız denetim tekniğinin planlanmasından sonra, bağımsız denetçi kabul edilebilir önemlilik seviyesini düşük olarak belirlerse, bağımsız denetim riski artar.⁹³

- Belirli bir hesap kalanının çok büyük tutarda yanlış beyan edilebilmesi riski, düşük olabilir; fakat oldukça düşük bir tutarda yanlış beyan edilebilme riski çok yüksek de

⁸⁹ KEPEKÇİ, a.g.e., 2004, s.108.

⁹⁰ GÜREDİN, a.g.e., 2014, s.255

⁹¹ Şenol BABUŞÇU, Adalet HAZAR, Sezercan BEKTAŞ, “Denetim” Öz Baran Ofset Yayınları, Ankara, 2014, s.96.

⁹² Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, (Seri: X, No:22), Başlangıç Hükümleri On Birinci Kısım, Birinci Bölüm, Md. 4/1-2

⁹³ BABUŞÇU ve Diğerleri, a.g.e., 2014, s.96

olabilir. Eğer risk yüksek ise, denetim kontrollerinin kapsamı artacak ve 6nemlilik d6zeyi d6ş6k olacaktır.⁹⁴

- Likiditesi yüksek olan bir varlık, duran varlıklara oranla daha risklidir. Kasa hesabının bakiyesinin hatalı veya yolsuz olma olasılığı, demirbaşlar hesabının bakiyesine oranla daha y6ksektir.⁹⁵
  - Etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı mali tabloların hatalı olma riskini azaltır. İç kontrol sisteminin etkinliği arttıkça, işletme bilgilerinin g6venilirliği artmakta, denetim ve hata riski azalmaktadır.⁹⁶

Bağımsız denetçi bu duruma ilişkin olarak aşağıdaki 6nlemleri alır:⁹⁷

- Belirlenmiş 6nemli yanlışlık riskini m6mk6nse azaltmak ve azaltılmış kontrol riskini, kapsamı genişletilmiş kontrol testleri veya ilave testler uygulayarak desteklemek ve
- Planlanmış bağımsız denetim tekniklerinin yapısını, zamanlamasını ve kapsamını değiştirip, tespit edememe riskini azaltmak olacaktır.

---

⁹⁴ Melih ERDOĞAN, Nurten ERDOĞAN, Nuran C6MERT, Ali Kamil UZUN, M6nevver YILANCI, **Denetim**, Anadolu 6niversitesi Yayınları, 1.baskı, Eskişehir 2012, s.30.

⁹⁵ G6REDİN, a.g.e., 2014, s.255

⁹⁶ Tamer AKSOY, **Ulusal Ve Uluslararası D6zenlemeler Bağlamında İç Kontrol Ve İç Kontrol Gerekliliği: Analitik Bir İnceleme**, Mali 6z6m Dergisi, İSM MMO, yıl: 15, sayı:72, Temmuz-Ağustos-Eyl6l, 2005, s.150.

⁹⁷ Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ**, (Seri: X, No:22), Başlangıç H6k6mleri On Birinci Kısım, Birinci B6l6m, Md. 7/7.

Sonuç

Çalışmada önemliliğin tespit edilmesi sırasında denetçinin denetim riskini oluşturma süreci açıklanmaya çalışılmıştır. Denetçi denetim riski unsurlarını ve önemlilik seviyesini tespit ederken kişisel tecrübe ve kabiliyetlerine dayanarak edindiği bilgileri kullanmak sureti ile mesleki yargıya ulaşır ve bu yargıya bağlı olarak da önemliliğin tespitinde, denetim riskini kabul edilebilir bir seviyede makul güvence sağlayacak şekilde tayin etmeye gayret eder.

Denetim sürecinde denetçinin hem kanıt toplamak amacıyla uygulayacağı denetim tekniklerini tasarlamada, hem de mali tabloların bir bütün ve doğru olarak sunulup sunulmadığını değerlemede denetim riskini ve önemliliği dikkate alması gerekmektedir.

Denetim Riski Modelinde risk seviyeleri kadar önemlilik seviyesinin tespiti de dikkat edilmesi gereken bir husustur. Denetçi mali tablolarda ortaya çıkması muhtemel her yanlışlık veya hatayı dikkate almak durumunda değildir, söz konusu muhtemel hata veya yanlışlıklardan sadece önemli olduğuna kanaat getirdikleri üzerinde yoğunlaşması makul güvence sağlamak için yeterli olacaktır. Burada neyin önemli olduğu yani önemlilik seviyesinin tespiti de yine denetçinin mesleki yargısına dayanmaktadır. Bu hali ile önemlilik, denetim riski ile unsurlarına ilişkin seviyelerin tespitinde Denetim Riski Modeline dâhil olmaktadır. Başka bir deyişle denetçi denetim riskine yönelik mesleki yargılarda bulunurken hem denetim riskinin unsurları olan yapısal risk, kontrol riski ve tespit edememe risklerine ilişkin hem de önemlilik seviyesine ilişkin görüş oluştururken Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları çerçevesinde ve onlara aykırı olmayacak şekilde kendi mesleki yargısına başvurmaktadır.

Önemlilik ve risk denetçinin yeterli ve uygun miktarda kanıt toplama yargısına etki edecektir. Denetçi mali tabloları denetleme sürecinin başında bir önemlilik kararı oluşturmalıdır. Başlangıçta böyle bir karar oluşturulması, denetçinin denetim planına uygun kanıt toplamasını sağlayacaktır. Denetim riski uygun denetim kanıtları toplanarak azaltılır ve kanıtlar ne kadar güvenilir olursa denetim riski de o derece düşük olur. Denetim riski kabul edilebilir düşük düzeye indirildiğinde, makul güvence sağlanmış olur.

Önemlilik düzeyi ile denetim riski arasındaki ters yönlü ilişki vardır. Denetçi denetim riskini düşük olduğunu tespit ederse, önemlilik düzeyini yüksek olarak belirler. Dolayısıyla düşük önemlilik seviyesi daha fazla kanıt toplanması, daha kapsamlı inceleme, yüksek önemlilik ise daha az kanıt toplanması daha az inceleme yapılması demektir.

Kaynakça

- AKSOY, T. Ulusal Ve Uluslararası Düzenlemeler Bağlamında İç Kontrol Ve İç Kontrol Gerekliliği: Analitik Bir İnceleme, Mali Çözüm Dergisi, İSMMM, yıl: 15, sayı:72, Temmuz-Ağustos-Eylül, 2005.
- ACAR, A. Risk Odaklı Denetim, 1.Sayı, Muhasebe Ve Denetim Dünyası Dergisi, Haziran 2016.
- ARENS, A., & LOEBBECKE, J. Auditing An Integrated Approach. Englewood Cliffs: Prentice Hall. 1994.
- BABAYEVA, L. Uluslararası Denetim Standartları Uygulamaları: Türkiye-Azerbaycan Karşılaştırması, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 2011.
- BABUŞÇU, Ş., HAZAR, A., & BEKTAŞ, S. KGK Bağımsız Denetçilik Sınavına Hazırlık Denetim. Öz Baran Ofset Yayınları. SPK Lisanslama serisi:204. Ankara 2014.
- BOZKURT, N. Muhasebe Denetimi, Alfa Basım Yayınları, 7. Baskı, Mayıs İstanbul 2015.
- CHETKOVICH, M. Standars of Disclosure And Their Development. Journal Of Accountancy, December, 1955.
- CHONG, G. Materiality in Auditing Definitions and Benchmarks, International Journal of Business, Accounting and Finance, 2(1), 2008.
- CORTE, J., GACÍA, F., & LAVIADA, A. Effective use of qualitative ve materiality factors: evidence from Spain. Managerial Auditing Journal 25(5), 2010.
- DİNÇ, B. "Mali Denetimde Önemlilik Kavramı" Sayıştay Dergisi, Sayı: 50-51, 2003.
- EDGLEY, C. A. Genealogy of accounting materiality. Critical Perspectives on Accounting 25(3), (2014).
- ERDOĞAN, M., ERDOĞAN, N., CÖMERT , N., UZUN, A. K., YILANCI, M., & (Ed.) ERDOĞAN, M. Denetim. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:2618, AÖF Yayın No:1586, 1.Baskı,Haziran Eskişehir 2012 .
- ERDOĞAN, N. Muhasebe Denetiminde Niteliksel Önemliliğin Gerekliliği, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı.31, Temmuz 2007.
- FREEMAN, R. Strategic Management: A Stakeholder Approach, Cambridge University Press, New York, 1984.
- GÜREDİN, E. Denetim ve Güvence Hizmetleri. Türkmen Kitabevi, Yayın No: 344, 14. Baskı, İstanbul 2014.
- HAFTACI, V. Muhasebe Denetimi. Umuttepe Yayınları, Yayın No:50, 4. Baskı, Kocaeli 2016.
- KARACAN, S., & UYGUN, R. Denetim ve Raporlama. Umuttepe Yayınları, Yayın No:70, 2. Baskı, Kocaeli 2016.

KARAVARDAR, A. Grup Denetimlerinde Bileşen Önemlilik Düzeylerinin Belirlenmesinde Guam Modeli: Macm Modeliyle Karşılaştırmalı Bir Uygulama, Mali Çözüm Dergisi, Temmuz-Ağustos 2014, s:165-166.

KEPEKÇİ, C. Bağımsız Denetim. Avcı Ofset Yayınları, Genişletilmiş 5. Baskı, Ekim İstanbul 2004.

KONRATH, L. “ Auditing a Risk Analysis Approach” 5 Edition, South-Western, Thomson Learning, 2001.

KRISTENSEN, R. Judgment in an Auditor’s Materiality Assessments. Danish Journal of Management and Business 79(2), 2015.

LOUWERS, T., RAMSAY, R., SINASON, D., STRAWSER, J., & THIBODEAU, J. "Auditing & Assurance Services", McGraw-Hill/Irwin, (2005).

McWALL, D. Materiality and its Practicalities, BSc (Hons), ACA, MBA, MIIA, Current Examiner in P1, 2010.

MESSIER, J., MARTINOV-BENNIE, W., & EILIFSEN, A., A review and integration of empirical research on materiality: Two decades later. Auditing 24(2), 2005.

NELSON, M., & HUN-TONG, T., Judgment and decision making research in auditing: A task, person, and interpersonal interaction perspective. Auditing 24, (2005).

SAB 99: The SEC Defines “Materiality” Bulletin No. 101, December 29, 1999.

Sayıştay Düzenlilik Denetimi Rehberi, Şubat 2014 Ankara.

SPK. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ Seri X, No:22, 10.Kısım, Madde 11, Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 12.06.2006 Tarih ve 29196 Mükerrer Sayı.

TAŞ, O. Bağımsız Denetim Sürecinde Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi ve Bir Uygulama, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 401, Ocak 2015, s:77.

TERZİ, S. Önemlilik Değerlendirmesinde Bulanık Mantık Yönteminin Kullanımı Ve Bir Uygulama, Muhasebe Ve Denetime Bakış Dergisi, 37. Sayı, Eylül 2012, s:126.

TÜREDİ, H. Denetim. Celepler Matbaacılık. Ekim Trabzon 2007.

TÜREDİ, H., ZOR, Ü., & GÜRBÜZ, F. Risk Odaklı İç Denetim, Muhasebe Ve Finansman Dergisi, Nisan 2015, s:2.

TÜRKER, M. Muhasebe Denetim Teorik Yaklaşımı Ders Notları.

YILANCI, M., YILDIZ, B., & KİRACI, M. Muhasebe Denetimi. Detay Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2016.